



Universiteit
Leiden
The Netherlands

Bestuurskundige Berichten oktober 1995

Smolenaars, M-L.; Schepers, H.; Arlaud, A.; Drimmelen, K. van; Krassenburg, M.; Loo, M. van het; Topee, M.

Citation

Smolenaars, M. -L., Schepers, H., Arlaud, A., Drimmelen, K. van, Krassenburg, M., Loo, M. van het, & Topee, M. (Eds.). (1995). Bestuurskundige Berichten oktober 1995. *Bestuurskundige Berichten*, 10(3). Retrieved from <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3233923>

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

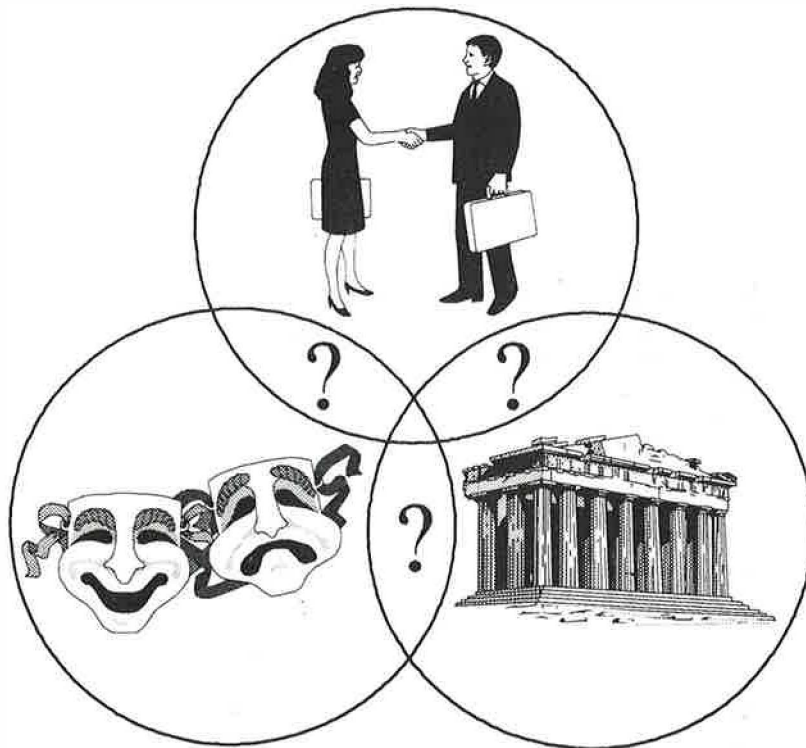
Downloaded from: <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3233923>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).



Bestuurskundige Berichten

oktober 1995
jaargang 10, nummer 3



Forum "Lobbyen: Blijspel of Grieks drama voor democratisch bestuur?"
18 oktober 1995

Officieel orgaan van de Bestuurskundige Interfacultaire vereniging Leiden

BESTUURSKUNDIGE BERICHTEN

Nummer 3 - oktober 1995

Redactie-adres:

B.I.L., t.a.v. redactie B.B.
Postbus 9555, 2300 RB Leiden
Tel. 071-5273696, fax. 071-5273979

Hoofdredactie: M.L. Smolenaars

Eindredactie: H. Schepers

Redactie: A. Arlaud, K. van Drimmelen,
M. Krassenburg, M. van het Loo, M.
Topes

Lay-out redactie: H. Schepers

Medewerkers dit nummer: M.E. Fox,
M. Glim, G. Martins

Redactieraad: mr. M.A.P. Bovens, M.L.
Govers-Brouwers, drs. F. Jorna, dr. F.M.
van der Meer, dr. J. de Vries, M.L.
Smolenaars

Abonnement: Leden van de
Bestuurskundige Interfacultaire
vereniging Leiden ontvangen de
Bestuurskundige Berichten gratis thuis.
Voor niet-leden bedraagt een
abonnement f 16,- per jaar. Dit dient
te worden voldaan op
bankrekeningnummer 56.65.22.357
t.n.v. B.I.L. o.v.v. abonnement B.B., of
op giro 9200 van ABN Amro Leiden
o.v.v. B.I.L., rekeningnummer
56.65.22.357; abonnement B.B.

Druk: Drukkerij Faculteit der Sociale
Wetenschappen

De Bestuurskundige Berichten is een
uitgave van de Bestuurskundige
Interfacultaire vereniging Leiden en
verschijnt ten minste vier maal per
jaar. Het is niet toegestaan zonder
voorafgaande toestemming van redactie
op enigerlei wijze het geheel of delen
van dit nummer te reproduceren.
Waar redacteurs op persoonlijke titel
hun mening geven is deze niet
noodzakelijkerwijs die van de gehele
redactie.

ISSN: 0920-5772

COPYRIGHT: 1995 B.I.L.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord en redactie	3
Lobbyen: Blijspel of Grieks drama voor democratisch bestuur? . . .	4
Onderzoek in een Indiase deelstaat	9
Herstel van vertrouwen	10
Zelfportret	11
Naar een nieuw horecabeleid	12
Ervaringen met verzelfstandiging Symposiumverslag	14
De toekomst van het kapitalisme	17
Zelfregulering in de zonnebranche Op naar de professionele zonnestudie	22
Overzicht, flexibiliteit en aanpassingsvermogen De kracht van de bestuurskundige als adviseur	24
Van het bestuur en B.I.L.-activiteiten	26

ARTIKELN

De Bestuurskundige Berichten is het blad voor en door
studenten Bestuurskunde. De B.B. bevat onder andere de
volgende soorten artikelen:

- inhoudelijk-bestuurskundigethema's;
- (politieke) opinie;
- beeldvorming studie Bestuurskunde;
- beeldvorming van zowel studenten, afgestudeerden als
docenten;
- verenigingsactiviteiten en -nieuws.

Lijkt het jou interessant hieraan een bijdrage te leveren, dan
kan dat op twee manieren:

1. Wordt redacteur: dit houdt in dat je elke twee maanden
meewerkt aan de totstandkoming van de B.B. met ten
minste één artikel van jouw hand.
2. Stuur een artikel in: doe dit voor de volgende B.B. uiterlijk
voor 15 december 1995 (bij voorkeur op diskette,
bestandsformaat maakt niet uit).

Bel voor informatie: Marie-Louise (0715 - 768952) of Harold
(0715 - 415606). Je kunt ook langskomen op de BIL-kamer.

BESTUURSKUNDIGE BERICHTEN

VOORWOORD

Na een lange zomervakantie is dit de eerste Bestuurskundige Berichten in het nieuwe collegejaar. Een jaar waarin er weer harder gewerkt zal moeten gaan worden voor minder geld. Het lijkt wel alsof Ritzen nu serieus wil gaan proberen zoveel mogelijk studenten uit het Hoger Onderwijs te krijgen, en zo daarmee op de kosten kan besparen. Wij zeggen echter: hou vol! De BB-redactie hoopt dat BIL-leden ondanks deze extra studiedruk, toch nog wat tijd over houden om lid te worden van de redactie of om eens een keer een artikel te schrijven. Hoe dat allemaal in z'n werk gaat kunnen jullie lezen in het artikeltje hiernaast.

Deze Bestuurskundige Berichten heeft zoals jullie wellicht is opgevallen geen thema, maar bevat interessante artikelen over onderwerpen op zeer verschillende gebieden, zo is er een artikel over waar je allemaal op moet letten als je dit najaar je door de zon gebruide huid wat langer een kleurtje wil laten houden door onder de zonnebank te gaan; alsmede een inleidend artikel over het fenomeen lobbyen, voor een groots opgezet forum dat binnenkort zal worden gehouden. Daarnaast is er een boekrecensie door Marc Fox, van het boek "The work of nations" door Robert B. Reich en hebben we maar liefst twee stage-verslagen; één uit het buitenland en één uit het binnenland.

Wederom wensen wij jullie veel leesplezier!

BESTUURSKUNDIGE BERICHTEN

Rectificatie

Door een fout zijn in de vorige BB bij twee artikelen de verkeerde auteurs vermeld. Het verslag van de skireis was niet alleen door Karen van Drimmelen geschreven, maar door het gehele 'ski-team', en het verslag van de excursie van het mentoraat naar de Tweede Kamer was niet door Martijn Krassenburg geschreven, maar door Sigrid Verwey. Onze excuses hiervoor.

Lobbyen

Blijspel of Grieks drama voor democratisch bestuur?

Lobbyen is *booming business* geworden. Steeds meer groepen en organisaties, uit de private en de publieke sector nemen besluitvorming serieus. Zij menen veel te kunnen winnen of verliezen. Vraag is echter of lobbyen, gezien het feit dat het oncontroleerbaar plaatsvindt en volgens menigeen tot onevenwichtigheden in de belangenafweging leidt, doordat beter georganiseerde en meer kapitaalkrachtige pressiegroepen hun stem beter laten horen dan de minder goed georganiseerde en armere pressiegroepen, in een democratisch bestuursstelsel wel door de beugel kan. Een inleiding op het door de Bestuurskundige Interfacultaire vereniging Leiden op 18 oktober a.s. te organiseren grootse forum-debat "Lobbyen: blijspel of Grieks drama voor democratisch bestuur?"

Marc E. Fox

Volgens de burgemeester van Den Haag, Havermans, is lobbyen zo oud als de stad zelf. In Den Haag zijn daarom van oudsher talrijke nationale organisaties gevestigd die op de rijksoverheid zijn aangewezen. Voor wat het heden betreft kan men denken aan organisaties als het Koninklijk Nederlands Ondernemers Verbond, de Raad voor het Filiaal- en Grootwinkelbedrijf, die overigens speciaal uit Amsterdam naar Den Haag verhuisde, koepelorganisaties, produkt- en bedrijfsschappen, etcetera. Reeds in de zestiende en zeventiende eeuw hadden steden en gewesten hun vaste verblijfplaats in Den Haag. In het vroegere logement van Rotterdam zetelt thans het ministerie van Defensie. Het logement van de 'Hoog Mogende Heeren' uit Amsterdam aan het Plein biedt nu onderdak aan de typisch Haagse Sociëteit 'De Witte'. Tegenwoordig hebben ondernemingen als AKZO-Nobel, de ANWB, DAF-Trucks, Philips en Wolters-Samsom een vestiging in Den Haag en frequenteren medewerkers van provincies, gewesten en

gemeenten de Haagse departementen en het parlement. Veelal hebben zij een onderdak gevonden in het Holland Trade House, waar de Haagse vestigingen van diverse organisaties zijn ondergebracht.

Maar wat is lobbyen eigenlijk? Waar komt het begrip 'lobbyen' vandaan? En is het een bedreiging voor democratisch bestuur, of heeft democratisch bestuur lobbyen nodig om democratisch te zijn? Vragen waarover stuk voor stuk weinig eenduidigheid bestaat en waarover men ofwel erg kort is, dan wel zeer uitgebreid debatteert. Gezien de lengte en doel van dit artikel als inleiding op het hierboven genoemde forum-debat "Lobbyen: Blijspel of Grieks drama voor democratisch bestuur?", zal hier de eerste weg gekozen worden.

Eerst, waar komt lobbyen vandaan? Het woord 'lobbyen' verwijst naar het Engelse woord *lobbies*, dat 'wandelgangen' betekent. De Britse Lagerhuisleden en later de Amerikaanse Congresleden lopen via de wandelgangen naar de plenaire

zaal om te debatteren en te stemmen. Op weg daarheen worden ze aangeklampt door mensen die hun belangen op de valreep nog veilig willen stellen. Zij proberen de Lagerhuis- c.q. Congresleden nog te beïnvloeden in hun stemgedrag. Dit beïnvloeden van de politieke besluitvorming is ook in Den Haag een legitiem gebeuren, en als zodanig door de Kamerleden aanvaard. Dat dateert al uit de jaren zeventig en gezien de verwevenheid van het beleid van overheid en Kamer enerzijds en het bedrijfsleven en belangenorganisaties anderzijds nemen lobby-activiteiten alleen maar toe.

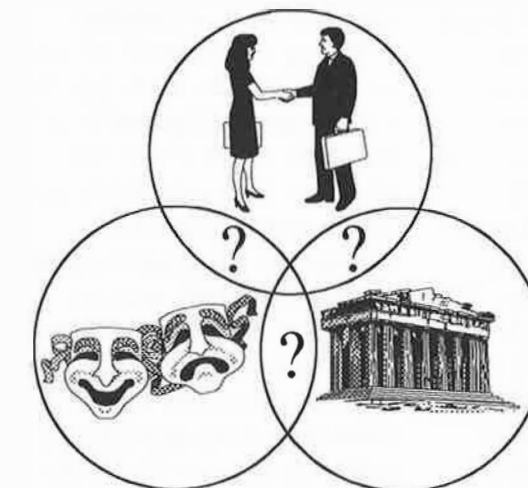
Ten tweede, wat is lobbyen? Onder lobbyen wordt verstaan: het sturen van brieven aan, het plegen van telefoontjes met en het bezoeken van bewindslieden, Kamerleden en ambtenaren door vertegenwoordigers van het bedrijfsleven en belangengroepen, om aandacht te vragen voor hunbelangen c.q. hen te bewegen een bepaald standpunt in te nemen. Daarnaast dient er gelobbyed te worden om informatie te verkrijgen over ophanden zijnde

beleidsmaatregelen van de overheid die van belang (kunnen) zijn voor het bedrijfsleven en belangengroepen c.q. het beleid van het bedrijfsleven en belangengroepen kunnen raken. Dat laatste is wellicht nog meer van belang. Immers, het bedrijfsleven en belangengroepen kunnen daarmee rekening houden bij hun interne beleidsformulering/-aanpassing. Het biedt tevens de mogelijkheid reeds in een vroegtijdig stadium lobby-activiteiten te ontplooiën teneinde het overheidsbeleid in een gewenste richting te beïnvloeden.

Lobbyen is namelijk alleen maar effectief wanneer het besluitvormingsproces nog niet is afgerond. Een protest achteraf heeft meestal minder effect. Het adagium 'voorkomen is beter dan genezen' is dan ook zeker van toepassing op het lobbyen.

Overigens gaat het bij lobbyen niet alleen om aandacht vragen voor de belangen van het bedrijfsleven en belangengroepen. Van belang is tevens het verstrekken van informatie, feiten en argumenten; het kweken van begrip voor problemen; het aandragen van alternatieve oplossingen en het uitwerken van compromissen, beide na onderhandelingen op basis van overtuigende informatie; en het steunen van politici en ambtenaren. Zij zijn immers voortdurend op zoek naar steun ter bekrachtiging en legitimering van hun beleidsvoornemens. Een beleidsambtenaar moet zijn nota 'verkopen' aan zijn directeur-generaal en een Kamerlid moet zijn fractie mee krijgen. Voorwaarde is wel dat het lobbyen dat hiertoe plaatsvindt een proces is waarin eerlijkheid en ethiek hoogtij vieren.

Aangezien lobbyen *off the record* plaatsvindt kan men in een democratisch bestuursstelsel er echter niet zeker van zijn dat dit proces wel zo ontfaan is van discutabele elementen. Het verschijnsel lobbyen roept dan ook bij sommigen vragen op. Maar naast de gevaren die lobbyen voor democratisch



Logo van het BIL-forum

bestuur met zich mee brengt, kan lobbyen ook positieve gevolgen hebben voor de kwaliteit van de democratie. Eerst de gevaren.

De grens tussen een legitieme lobby en omkoping of chantage is vloeïend. Grote bedrijven die voor miljoenen-orders lobbyen bieden een Kamerlid een mooi reisje aan. De ambtenaar wordt voor een copieus diner uitgenodigd. Jaarlijks wordt aan politieke relaties een fraai kerstcadeau aangeboden. Waar houdt het vriendelijk uitwisselen van attenties op en begint een poging tot ontoelaatbare beïnvloeding? Lang niet altijd is dubieus gedrag van gezagdragers gericht op hun eigen persoonlijk belang. Soms lichten ze bijvoorbeeld de hand met bepaalde overheidsregels omdat ze menen daarmee een hoger belang te dienen. De

wethouder en de milieu-ambtenaar knijpen een oogje dicht bij het toepassen van milieuregels voor de vuilstort en de lozing van afvalwater door een bedrijf in hun gemeente. De directie van het bedrijf heeft immers laten weten dat "de tent dicht moet als de gemeente moeilijk gaat doen". Bovendien zwaait het bedrijf met een onderzoeksrapport dat "onomstotelijk bewijst dat er niks gevaarlijks in de afvalstoffen zit". Moeten dan tientallen mensen hun baan kwijt raken? Dat heeft geen gemeente-betuurder

graag op zijn geweten. Intussen hoopt hij maar dat het zo'n vaart niet zal lopen met die afvalstoffen. En wat dan nog als de *Brent Spar* op de bodem van de oceaan zou liggen weg te rotten, de oceaan is toch groot genoeg? En al is de oceaan niet groot genoeg, wat maakt het uit als Shell binnenkort de enige schelp in de Noordzee zal zijn? Shell geeft wereldwijd immers werk aan tientallen duizenden mensen.

Voor kleinere en non-profit belangenorganisaties speelt het probleem van 'onwettige middelen' bij beleidsbeïnvloeding veel minder. Zij hebben er eenvoudig het geld niet voor. Bovendien zijn de belangen zelden zo groot dat men daarvoor het risico van strafbare handelingen wil lopen. De belangrijkste waarborg in

Nederland tegen het op deze manier uit de hand lopen van lobbyen ligt in de politieke cultuur. Nederland heeft een goed ontwikkeld geheel van wetgeving, bijvoorbeeld op het gebied van de openbaarheid van bestuur en een zeer professioneel ambtelijk apparaat waar corruptie en vriendjespolitiek uitzonderlijk zijn. Het Nederlandse politieke stelsel heeft bovendien een zekere traditie van onkreukbaarheid. Politiek mag het wel een stuk saai zijn dan in veel andere landen - men denke aan Italië - ze is gewoonlijk wel wat netter. Natuurlijk zijn er uitzonderingen te noemen. Denk maar aan de Lockheed-affaire, waarbij in 1975 aan het licht kwam dat prins Bernhard geld had gekregen van de Amerikaanse vliegtuigfabriek Lockheed, in ruil waarvoor hij zijn invloed bij de Nederlandse regering zou aanwenden ten behoeve van opdrachten voor die fabriek. Ook enkele Kamerleden hebben in de afgelopen jaren het veld moeten ruimen omdat er twijfel was gerezen aan hun onkreukbaarheid. Mogelijk dubieuze praktijken op dit gebied zijn echter nooit helemaal uit te sluiten. Maar het feit dat dit in Nederland hoog wordt opgenomen, geeft al aan dat hier geen klimaat heerst waarin corruptie, chantage en omkoping gedijen. Politici en ambtenaren die rommelen zijn kwetsbaar en ze beseffen dat in het algemeen heel goed.

Een ander probleem met de toelaatbaarheid van lobbyen in een democratisch bestuursstelsel zou kunnen zijn dat het de ongelijkheden in politieke invloed vergroot. Sommige belangen zijn veel beter in staat zich via de informele weg te 'verkopen' dan

andere. De grote en gevestigde organisaties met veel middelen, met hun professionele lobbyisten, hun ervaring en kennis zullen het altijd winnen van de kleinere, de armere, de minder goed georganiseerden en de nieuwkomers. Sommige onderzoekers wijzen er wel op dat 'groot en rijk' niet hetzelfde is als politiek slim en goed georganiseerd. Vaak zijn juist grote organisaties onderling erg verdeeld of star en zelfgenoegzaam. Ze wijzen er ook op dat ongelijkheden in macht en invloed vaak heel zichtbaar en overduidelijk zijn. Alleen daarom al zouden gezagdragers wel oppassen hun oren al te openlijk naar de machtigste lobbyisten te laten hangen. Bovendien, zo zeggen degenen die vinden dat het wel meevalt met die ongelijkheid, spelen de massamedia bij die openbaarheid van politieke besluitvorming een belangrijke rol. Die zijn actief om oneerlijkheid en valse argumenten van persiegroepen te ontmaskeren. Regelmatig haalt de pers toch allerlei kleinere en grotere affaires boven tafel?

Daar zit misschien allemaal wel wat in. Maar allerlei onderzoek naar politieke besluitvorming laat ook zien dat bepaalde belangen, bepaalde bedrijven en organisaties veel beter toegang hebben tot gezagdragers dan andere belangen en andere organisaties. Er bestaan wel degelijk grote ongelijkheden in de invloed die belangengroepen en bevolkingscategorieën hebben op politieke besluiten. Deels ligt dat natuurlijk aan de aard van de belangen. De belangen van een bedrijf met duizenden werknemers en een miljardenomzet bijvoorbeeld, wegen vaak

zwaarder dan menig milieu-belang. Ook al zou men dat niet zeggen als men kijkt naar de afloop van het lobby-gevecht tussen Greenpeace en Shell om de dumping van het booreiland *Brent Spar*. Desondanks moet bijvoorbeeld het belang van kinderen om meer speelruimte in de buurt het bij het gemeentebestuur meestal afleggen tegen het belang van sociale woningbouw.

Deze maatschappelijke en politieke ongelijkheden kunnen ook met het beste lobbyen niet ongedaan worden gemaakt. Maar ook het lobbyen zelf, als beïnvloedingsmiddel, vergroot die ongelijkheden. De groepen en organisaties die gevestigd zijn, die al lang aan een netwerk van politieke contacten hebben kunnen bouwen, die veel menskracht en geld vrijmaken om hun belangen te bepleiten, hebben natuurlijk een enorme voorsprong.

Het bureau van het Kamerlid of de beleidsambtenaar ligt elke ochtend vol met prachtig geprinte lobby-brieven met kleurige briefhoofden. Ze krijgen stapels zeer deskundige, indrukwekkend uitgevoerde onderzoeksrapporten in glanzende omslagen. Daarmee maken de koepelorganisaties, de ondernemers, het ziekenhuisbestuur en de universiteit duidelijk wat ze van het gemeentebestuur verlangen. Met een professionele video- en computerpresentatie laat een grote projectontwikkelaar zien wat ze allemaal voor het Rijk kan doen. In al dat lobby-geweld valt de knullig getypte en wat onhandig geformuleerde brief van bijvoorbeeld de speeltuinvereniging al gauw in het niet

Hiernaast brengt juist de grote populariteit en de enorme toe-

name van het lobbyen extra problemen met zich mee voor nieuwkomers. Lobbyen is gewoner geworden. Het is tot het standaard politieke gedrag gaan behoren. Voor steeds meer



bedrijven, organisaties, instellingen en verenigingen is lobbyen bijna routine. Kamerleden en gemeenteraadsleden, wethouders en staatssecretarissen, ministers en beleidsambtenaren zien hun deur plat gelopen door lobbyisten van allerlei slag. Ook daardoor worden de drempels in de toegang naar centrale besluitvormers steeds hoger. De eisen waaraan succesvol lobbyen moet voldoen, worden dus steeds hoger. Zelfs op het niveau van gemeentelijk lobbyen en ook in de non-profitsector heeft professionalisering van dit soort activiteiten plaatsgevonden. In menig vereniging en organisatie zijn mensen vrijgesteld om beleidsontwikkelingen in de gaten te houden en znodig lobby-initiatieven te nemen. Dat maakt het voor onervaren nieuwkomers moeilijker om gehoord te worden. Hoe meer mensen schreeuwen, hoe meer je je best moet doen om er boven uit te komen.

Maar niet getreurd. Indien men niet over de kennis en/of vaardigheden beschikt die nodig zijn om effectief te kunnen lobbyen, dan kan men indien over de nodige financiële middelen wordt

beschikt altijd nog de hulp inroepen van een professioneel public affairs-adviesbureau. Dergelijke kantoren zullen dan hun best doen om, tegen de lopende tarieven in de advies-

wereld, de belangen die men als organisatie nastreeft bij de gezagdragers bekend te maken.

Lobbyen brengt dus zo zijn problemen mee in een democratisch bestuursstelsel. Gelukkig biedt de politieke cultuur en wetgeving in Nederland in het algemeen voldoende tegenwicht om corruptie en machtsmisbruik te voorkomen. De lobby van de ene groep lokt lobbyen van andere groepen met andere of zelfs tegengestelde belangen uit. Tegenover de boeren- en auto-lobby is bijvoorbeeld de afgelopen twintig jaar een steeds invloedrijker milieu-lobby ontstaan. Er is een stevige lobby vanuit de vrouwenbeweging gekomen om bijvoorbeeld gelijke beloning voor gelijk werk te realiseren, om met positieve actiebeleid meer vrouwen op hogere functies te krijgen of om betere kinderopvang tot stand te brengen. Niet al te lang geleden is er vooral vanuit de kerken een lobby op gang gebracht om het probleem van de armoede in de maatschappij onder de aandacht van politici te brengen. Zolang steeds vrijelijk lobby-bewegingen kunnen ontstaan en tegen-

bewegingen kunnen opkomen en zolang voldoende openbaarheid van besluitvorming is gegarandeerd, is het gevaar van lobbyen voor democratisch bestuur niet groot.

Sommige onderzoekers wijzen er zelfs op dat je lobbyen juist moet zien als één van de belangrijkste vormen van politieke participatie. Lobbyen kan niet alleen geen kwaad voor democratisch bestuur, het is zelfs onmisbaar. Het is een teken van belangstelling vanuit de maatschappij voor de rol van de overheid en voor politiek. Het houdt maatschappelijke groepen en organisaties politiek wakker. Het biedt mogelijkheden om zelf iets aan de eigen situatie te doen. Het dwingt mensen om in hun instellingen en organisaties na te denken over de manier waarop politiek beleid tot stand komt.

Anders dan men misschien zou denken zijn ook de meeste politici en ambtenaren niet direct gekant tegen lobbyen. Velen van hen zeggen dat ze zonder regelmatig contact met lobbyisten slechter zouden werken. Via hen krijgen ze informatie en argumenten aangereikt hoe er in bepaalde sectoren over bepaalde regels en wetten wordt gedacht. Beleidmakers kunnen met behulp van intelligente lobbyisten beter inschatten hoe de plannen die ze maken in de praktijk uitpakken. Ze worden eerder gewaarschuwd voor grote blunders. Als ze van meerdere kanten, door concurrerende persiegroepen belobbied worden, kunnen ze de verschillende belangen die in het geding zijn beter tegen elkaar afwegen. Zo bezien kan lobbyen een belangrijke positieve rol voor democratisch bestuur spelen

Zoals gezegd is niet iedereen

het hier echter mee eens. Sommigen menen dat de gevaren die lobbyen voor democratisch bestuur kan hebben niet opwegen tegen de voordelen en stellen dan ook voor om een register aan te leggen, waarin lobbyisten zich moeten laten registreren alvorens zij bij politiek Den Haag kunnen aankloppen. Hierdoor zou de openbaarheid en daarmee de controleerbaarheid van het lobbyen toenemen. Anderen zien weer meer baat in een door de beroepsverenigingen van lobbyisten opgestelde gedragscode, waaraan lobbyisten zich moeten houden. Hierdoor zouden discutabele praktijken als omkoping en chantage grotendeels voorkomen worden. Weer anderen zijn voorstander van beide. Als men over de grens kijkt, dan zal men in de Verenigde Staten een registratieverplichting voor lobbyisten die bij het Congres willen aankloppen vinden. Ook beroepsverenigingen van lobbyisten kennen aldaar de nodige gedragscodes waaraan de lobbyisten gebonden zijn. Ook in het Europees Parlement is momenteel een discussie gaande of er voor lobbyisten een registratieverplichting en verplichte gedragscodes dienen te komen.

In het licht hiervan en de vraag of een dergelijke registratieplicht en gedragscodes ook voor het lobbyen in Den Haag moeten worden ingevoerd, teneinde het Nederlandse democratische bestuur te waarborgen, organiseert de Bestuurskundige Interfacultaire vereniging Leiden op 18 oktober a.s. een forum-debat. Gedurende dit debat-forum zullen, in tegenstelling tot hetgeen bij symposia gemeengoed is, geen referaten door de sprekers wor-

den gehouden. Zoals een goed debat betaamt zullen de genodigden in aan aantal debat-rondes diverse stellingen verdedigen c.q. aanvallen die verband houden met het vraagstuk of lobbyen al dan



niet een blijspel of een Grieks drama is voor democratisch bestuur. Net zoals in de directe democratie van de stadstaat Athene, zo'n twee-en-een-half millennium geleden, zal het publiek aan het einde van iedere debat-ronde gevraagd worden zijn stem uit te brengen ten aanzien van de in die ronde behandelde stelling. Op deze wijze zal uiteindelijk de dēmos, ofwel het publiek, uitmaken of lobbyen een gevaar of een voorwaarde is voor democratisch bestuur. Bovendien zal het publiek gedurende de pauzes van het forum-debat zelf de mogelijkheid worden geboden om bij de genodigden te lobbyen. Bijvoorbeeld voor een stage, een baan of gewoon meer informatie over het werk als public affairs-consultant. ■

De auteur is zesdejaars student Bestuurskunde.

Geraadpleegde literatuur

- Bennis, W.J., "Bennis: een Haags lobbykantoor", *Namens: Tijdschrift over Vertegenwoordiging en Democratisch Bestuur*, jrg. 3, 1988, nr. 2, blz. 12-15.
- Bennis, W.J., "Lobbyen, mag het?", in: W.J. Bennis, B.M.J. Pauw & M.P.C.M. van Schendelen (red.), *Lobbyen, hoe werkt 't?*, 's-Gravenhage: SDU, 1990.

Giessen, M. van & J.G.A. van Mierlo, "Lobbyen van bedrijfsleven naar politiek: onmisbaar en legitiem", *Binnenlands Bestuur*, jrg. 6, 1985, nr. 33/34, blz. 15 & 17.

Hartman, I., *Lobbyen: hoe doe je dat?*, Leiden: Stichting Burgerschapskunde, Nederlands Centrum Politieke Vorming, 1991.

Havermans, A.J.E., "Den Haag en lobby", in: E. Denig, T. Michels, D. Snijbrand & H.J. Smittelaar. *Het gebeurt in Den Haag: een open boekje over lobby*, 's-Gravenhage: SDU Uitgeverij, 1988.

Kroon, T., *Lobbyen in Den Haag*, Lelystad: Stichting IVIO, 1993.

Lane, E., *Lobbying and the law*, Berkeley/Los Angeles: University of California Press, 1964.

Public Affairs Consultants, *Gewogen belangen: public affairs in theorie en praktijk*, Deventer: Kluwer Bedrijfswetenschappen, 1992.

Schendelen, M.P.C.M. van, "De populariteit van Europees lobbyen", *Namens: Tijdschrift over Vertegenwoordiging en Democratisch Bestuur*, jrg. 7, 1992, nr. 2, blz. 5-9.

Schendelen, M.P.C.M. van, *Regulation of lobbying in the European Parliament? or: which remedy for which disease?*, Oxford: The European Centre Study of Public Affairs, 1992.

Schouwenburg, N.P. van, *Public affairs: lobby als strategisch instrument*, ingebonden kopieën afkomstig van auteur.

Zijlstra, K., "Bedrijfslobby is welkom op het Binnenhof", *Namens: Tijdschrift over Vertegenwoordiging en Democratisch Bestuur*, jrg. 3, 1988, nr. 2, blz. 22-24.

Onderzoek in een Indiase deelstaat

Mirjam van het Loo

Ik ga wel naar India, nee ik ga niet, of toch maar wel. Langzaam telde ik de knoopjes van mijn blouse. Oneven, dus dat betekende op naar India. Na het nemen van deze beslissing begon het echter pas, want hoe regel je een stage in India. Dat bleek makkelijker te zijn dan ik dacht.

De voorbereidingen

Na het lezen van een interessant artikel in de "Onze Wereld" heb ik, via adressen die ik van de auteur van dat artikel kreeg, een stage kunnen regelen in Pune (200 kilometer ten oosten van Bombay). Het *Centre for Development Studies and Activities* (CDSA) beloofde me een kamer ter beschikking te stellen en me te helpen bij het vinden van de voor mijn onderzoek relevante bibliotheken en personen. Naast een stage moesten nog een aantal praktische zaken (inenting, visum en vliegticket) geregeld worden. Toen ook dit gebeurd was, werd het tijd om maar eens naar India te vertrekken.

Verblijf in Pune

Begin december kwam ik in de Indiase deelstaat Maharashtra aan en na een eerste confrontatie met de armoede en de vele bedelaars in de sloppenwijken van Bombay ben ik doorgereisd naar Pune. Pune is een voor Indiase begrippen kleine stad, want heeft "slechts" 2,7 miljoen inwoners. De drie maanden dat ik in Pune verbleef, logeerde ik bij een Nederlandse familie die in één van de vele sloppenwijken van

Pune werkt. Zij konden mij een beetje op de hoogte brengen van de Indiase normen en waarden en



via hen leerde ik ook meteen veel mensen kennen.

Het begin van mijn onderzoek

Na een weekje wennen aan de Indiase keuken, het klimaat en vooral de drukte op straat besloot ik toch maar eens met mijn onderzoek te beginnen. Mijn onderzoek betrof het werkgarantieprogramma dat in Maharashtra door de deelstaatoverheid uitgevoerd wordt. Het eerste wat ik gedaan heb, was het brengen van een bezoekje aan het CDSA. Op het CDSA werd mij al meteen duidelijk dat de Indiase manier van werken heel anders is dan de Nederlandse. Alle werknemers hadden de deur van hun kamer open staan en liepen dan ook constant bij elkaar in en uit. Ook kwamen ze steeds bij mij langs om een praatje te maken. Wel gezellig, maar hard studeren zit er dan echt niet in. Salil Mehta, mijn begeleider van het CDSA, gaf mij een aantal adressen van goede bibliotheken in Pune. De eerste drie weken van mijn onderzoek heb ik dan ook vooral bibliotheken bezocht om zo veel mogelijk over het werkgarantieprogramma te weten te komen. De Indiase bibliotheken zijn niet zo goed georganiseerd als in

Nederland, maar na het nodige speurwerk heb ik uiteindelijk toch een flinke hoeveelheid informatie kunnen verzamelen.

Interviews

Toen ik eenmaal een beetje van de werking en uitvoering van het werkgarantieprogramma op de hoogte was, ben ik begonnen interviews te houden met ambtenaren en wetenschappers in Pune en Bombay. Het regelen van interviews bleek tot mijn grote verbazing niet zo moeilijk te zijn. De meeste mensen vonden het namelijk erg leuk als bleek dat ik helemaal uit Nederland was gekomen om hun werk te bestuderen. Vaak kon ik dezelfde dag of de dag na mijn telefoontje al langs komen voor een interview. Dit meestal onder het genot van een kopje Indiase thee (met melk en kruiden). Soms werd ik ook uitgenodigd om ergens te gaan lunchen of dineren. Dit "informele" gedeelte bleek uitermate geschikt om wat meer, soms gevoelig liggende, informatie los te krijgen. Het merendeel van de mensen die ik geïnterviewd heb, nam echt de tijd om mijn vragen te beantwoorden. De overheid in Maharashtra is zeer hiërarchisch georganiseerd. Het bleek handig te zijn eerst iemand hoog in de hiërarchie te spreken. Bij het maken van een afspraak met iemand lager in de hiërarchie noemde ik dan de persoon die ik al gesproken had. Deze was dan vaak zo onder de indruk dat hij een afspraak niet durfde te weigeren. Het was opvallend hoeveel

interesse de meeste Indiërs in Nederland (taal, klimaat, munteenheid, enz.) hebben en hoe weinig ze er in feite vanaf blijken te weten (Nederland is toch een staat van Amerika? Is dat niet de hoofdstad van Amsterdam?).

Bezoek werkgarantieprojecten

Een aantal keer ben ik door een ambtenaar meegenomen naar één van de werkgarantieprojecten op het platteland van Maharashtra. Zo kon ik met eigen ogen zien hoe deze projecten uitgevoerd worden. Daarbij kreeg ik een toelichting van degene die me naar dat project meegenomen had, maar vaak ook van de toezichthouder van het project en één of meer lokale ambtenaren. Jammer is wel dat ik geen Marathi (de taal die in Maharashtra wordt gesproken) sprak, zodat ik niet alles kon volgen wat er gezegd werd. Gelukkig waren er altijd wel enkele mensen aanwezig die goed Engels spraken, zodat het behalve een leuke toch ook een leerzame ervaring werd.

Rondreizen door India

Nadat ik in Pune voldoende informatie gevonden had om mijn scriptie te kunnen schrijven, heb ik nog een maand samen met een andere Bestuurskunde-studente door India getrokken. Dat bleek een fantastische ervaring te zijn. Ik heb veel van het land en de mensen die erin wonen gezien en er ontzettend van genoten. Kortom: onderzoek doen in India is een erg leuke, maar ook leerzame ervaring. ■

De auteur is redacteur van de BB.

Herstel van vertrouwen

Harold Schepers

Enige tijd geleden werd ik gebeld door een enquêtebureau. Namens de gemeente Leiderdorp wilde men mij een paar vragen stellen over de gemeente, het bestuur daarvan en het wonen daarin.

Al snel begreep ik mee te werken aan weer zo'n onzinnig idee vanuit de lokale overheid. Het begon al met het soort vragen; gesloten vragen dus. Bijvoorbeeld: "Wat vindt U van het gemeentebestuur?" Moet ik dan antwoorden: goed, matig, slecht, tevreden, enzovoort. Wat doet de gemeente daar dan mee? Stel er wordt 500 keer goed gezegd, en 400 keer slecht, wat is dan het resultaat van de enquête?

Open vragen hebben in deze meer nut. Zeker, ze kosten meer tijd, maar op die manier kun je wel echte problemen blootleggen. Je krijgt dan ten minste te horen dat het gemeentebestuur naar buiten toe niet zo'n zuiver imago heeft, wat zich onder andere al uitte in de laatste gemeenteraadsverkiezingen. Of je komt erachter dat de afstand tussen burger en bestuur te groot is, dat mensen niet het gevoel hebben met hun problemen bij de gemeente terecht te kunnen, enzovoort.

Leiderdorp is vast niet de enige gemeente die denkt op een dergelijke wijze te weten te kunnen komen wat de bevolking van haar denkt. Wil ze dat zo graag, dan stel ik voor het voorbeeld van burgemeester Peper van Rotterdam te volgen. De laatste jaren bezoekt hij regelmatig bewoners uit alle delen van zijn stad op de koffie of bij de thee. Hoewel dergelijke bezoeken niet altijd prettig verlopen - Rotterdammers zijn wars van ontzag voor functies en drukken zich zonder problemen nogal duidelijk uit - zijn de resultaten positief. Niet alleen voor het gemeentebestuur, dat hiermee een beter beeld krijgt van wat er leeft onder haar bevolking. Maar ook voor de bewoners zelf, omdat zij ten minste het idee krijgen dat er naar hen geluisterd wordt.

Nu wil ik hier niet direkt het Rotterdamse voorbeeld ophemelen, omdat juist in het referendum en bij de besluitvorming rondom Zestienhoven is gebleken dat ook deze gemeentebestuurders proppen in hun oren hebben. Er zitten dus nogal wat haken en ogen aan pogingen van gemeentebestuurders om het contact met hun burgers te verbeteren.

Ik heb hiervoor een vrij eenvoudige oplossing. Begin eerst eens met duidelijkheid in de verkiezingen. Zorg dat je programmapunten voorstaat die helder zijn en te herkennen in het latere politieke debat. En als je dan stemmen krijgt, beloon deze dan ook door vast te houden aan die standpunten. En mocht je dan, als gevolg van noodzakelijke coalitievorming, een keer moeten afwijken van je programma, leg dit dan goed uit aan je kiezers! Er is wel degelijk een kloof tussen burger en politiek, maar deze los je niet op met allerlei modieuze acties, nee, deze los je op door het vertrouwen in de politiek te herstellen. En voor alle duidelijkheid: dat vertrouwen is geschonden door de bestuurders. ■

De auteur is redacteur van de BB.

tertropfleZ ☺ Zelfportret

Gemma Martins

Enkele weken geleden kwam een BB'er mij vragen of ik een portret van mezelf wilde schrijven. Ach, denk je dan, ik zal het maar doen. Nu ik achter mijn computer zit heb ik spijt als haren op mijn hoofd. Wat moet ik in hemelsnaam over mezelf schrijven. Niet dat ik ontevreden ben over mijn leven maar om erover te schrijven? Eén ding is zeker, het zal een verhaal zijn waarin ik van de hak op de tak spring maar dat doe ik nu eenmaal altijd.

Na mijn HBS-B examen ging ik opgetogen in Leiden Psychologie studeren. Ik moet zeggen het was een geweldige tijd, vooral met alle besognes bij Augustinus en de VVSL (toen kon men nog lid zijn van twee verenigingen). De tijd was zo leuk dat van goed studeren niet veel terecht kwam. Na enkele jaren was ik dus een hopeloos geval. Niet getreurd het was nog de goede tijd waarin een baan zeer makkelijk te krijgen was. Na 3 open sollicitaties werd ik bij de Bijenkorf met open armen ontvangen om de opleiding inkoop-assistente te gaan doen. Een leuke baan in een enorm dynamisch bedrijf. In de avonduren heb ik een marketing-opleiding gedaan. Waarschijnlijk daardoor heb ik een enorme behoefte om cijfers te bestuderen, rendementen te bekijken, na te gaan waarom studenten ophouden en daarom vind ik een goede pr voor de vakgroep ook zo belangrijk. Na enkele jaren dit gedaan te hebben ben ik op de bonnefooi naar Parijs vertrokken.

Prachtige stad. Ik heb daar zeven jaar doorgebracht. Begon als kindermisje, daarna boekhoudster en *secrétaire trilingue* (terwijl mijn talen abonimabel waren).

Mijn man heb ik daar leren kennen en na de geboorte van onze oudste dochter besloten we toch maar in Nederland te gaan wonen. We kregen daarna nog twee kinderen en ik werd fulltime huisvrouw. Op de eerste dag dat de jongste naar de kleuterschool ging ben ik toch maar weer snel een baan gaan zoeken.

Tenslotte ben ik met zeer veel plezier vijf jaar secretaresse van de vakgroep Onderwijspsychologie geweest. Daarna kreeg ik mijn huidige baan. Ik kan met genoegen zeggen dat het een geweldige leuke baan is. Met hoogte en diepte punten maar toch qua werk altijd een leuke en nog steeds uitdagende baan. Het leuke is dat ik veel in aanraking kom met de studenten. Mijn streven is ook altijd geweest dat het onderwijssecretariaat een open plek moet zijn waar studenten in de openingstijden terecht kunnen. Dat wil niet zeggen dat wij verplicht zijn op alle idiote vragen antwoord te geven. Wij moeten juist de student leren om zelf dingen uit te zoeken. Later moeten ze dat ook doen. De studenten leer je in deze baan ook steeds beter kennen. De meeste studenten lopen toch wel zo'n vijf jaar bij ons rond. Dit maakt dat je best bij de studenten betrokken raakt. Ook de problematiek die steeds moeilijker wordt rondom

studeren zoals de tempobeurs, verkorting studietijd etc. gaat je daardoor steeds meer bezighouden. Vaak kom je toch in discussie met studenten aan de balie over deze problemen.

De tempobeurs bijvoorbeeld vond ik in eerste instantie maar matig (het brengt ook erg veel werk met zich mee), maar na een paar jaar zie ik toch dat het positief werkt. De studenten studeren er toch harder door en men krijgt een basisbeurs en daar mag toch best iets tegenover staan. Wat voor mij op dit moment speelt is vooral de kwestie van de leningen van studenten. Eerst dacht ik ook dat je niet moest afstuderen met een lening. Als je echter om je heen kijkt in de wereld dan zie je dat in veel landen lenen heel normaal is. Dat je in staat bent te studeren is toch een geweldig voorrecht en zo'n lening kom je later dan toch wel over heen. Gelukkig zie ik dat veel studenten ook bijbaantjes hebben. Het is een goede zaak om zo je geld aan te vullen. Zolang dat mogelijk blijft zullen veel studenten het (wel met moeite) kunnen redden. Ik hoop dat het onderwijssecretariaat in de huidige vorm blijft bestaan en dat ik er voorlopig nog met plezier zal werken. Helemaal zeker is dat nooit met de bezuinigingen die de universiteit allemaal moet doorvoeren. Laten we er het beste maar van hopen. ■

De auteur werkt op het onderwijssecretariaat Bestuurskunde.

Naar een nieuw horeca-beleid

Voor iedere Bestuurskunde-student komt vroeg of laat het volgende moment: op stage. Tenminste, voor degenen onder ons die ooit hopen af te studeren (de stage is immers een verplicht onderdeel is van de laatste studiefase). Eindelijk kan de student dan de in al die jaren vergaarde bestuurskundige kennis in praktijk brengen. De relevantie van onze studie kan door jezelf in hoogst eigen persoon worden getoetst. Zo ben ik - uiteindelijk - in april terecht gekomen bij de sectie Openbare Orde en Veiligheid (OOV) van de directie Algemene Bestuurszaken (ABZ) van de gemeente Rotterdam. Deze afdeling houdt zich bezig met regiopolitie, brandweer, gemeentelijke rampenbestrijding, horecabeleid, prostitutiebeleid, drugsbeleid, speelautomaten- en gokbeleid, grootschalige evenementen en voetbalvandalisme. De stage duurde 3 maanden.

Marjolein Toppe

Mijn werkveld had betrekking op het horecabeleid. Ik had een speciale opdracht gekregen, namelijk de verwerking van de inspraakreacties op de concept-Horecanota Rotterdam. Hierdoor had de stage meer het karakter van een werkervaringsstage dan van een onderzoekstage.

Op het eerste gezicht doet het misschien een beetje vreemd aan, dat het horecabeleid onder een sectie als Openbare Orde en Veiligheid valt. De horeca had net zo goed onder een dienst als het Midden- en Kleinbedrijf (Marktwezen) kunnen vallen. De meest voor de hand liggende reden hiervoor is misschien wel de huidige tijdgeest. De horecabranche wordt steeds meer in verband gezien met criminaliteit, overlast en onveiligheid. In het Rotterdamse veiligheidsbeleid is de aanpak van overlastgevende horeca zelfs tot één van speerpunten benoemd.

Het nieuw voorgestelde integrale horecabeleid - neergelegd in de concept-nota - is tot stand gekomen op de afdeling OOV in samenwerking met andere gemeentelijke diensten. Het nieuwe van het beleid ligt voornamelijk in de

integrale benadering van de horeca. Er wordt erkend dat de

stage

horeca raakvlakken heeft met andere beleidsvelden zoals milieu, economie, ruimtelijke ordening en veiligheid. Er is een samenwerking op dit gebied ontstaan tussen gemeentelijke diensten als Gemeentewerken, Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam, Stedebouw & Volkshuisvesting en de politie.

Een ander belangrijk uitgangspunt van het beleid is de positieve benadering van de horeca. Een goede handhaving van het beleid is noodzakelijk om de rotte 'horeca-appels' uit de mand te halen. Tegelijkertijd moeten preventieve maatregelen zorgen voor een kwalitatief goed horeca-aanbod. Hierbij kun je dan bijvoorbeeld denken aan strengere voorschriften voor het verkrijgen van een gemeentelijke exploitatievergunning. De exploitatie van een horeca-inrichting mag namelijk geen nadelig effect hebben op het woon- en leefklimaat.

Een positief imago van de

horeca heeft een gunstig effect op bijvoorbeeld toerisme en recreatie en daarmee weer een gunstig effect op de economie. Kortom: redenen genoeg om aandacht te geven aan een ogenschijnlijk onbelangrijk beleidsveld.

De concept Horecanota was al vrijgegeven voor inspraak toen mijn stage begon. Alle belanghebbenden zijn door het College van burgemeester en wethouders verzocht een reactie te geven op het nieuw voorgestelde beleid. Bewonersorganisaties, deelgemeenten, politie, gemeentelijke diensten, ondernemersverenigingen, Ministerie van Justitie, Ministerie van VWS en vele anderen hebben hierop gereageerd.

Ik heb deze binnengekomen reacties verwerkt. Dat betekent in eerste instantie de hele bulk aan voorgestelde aanpassingen en adviezen stroomlijnen en samenvatten. Vervolgens - bij onduidelijkheden n.a.v een reactie op de nota - heb ik contact opgenomen met de instantie die de reactie had geschreven.

Aangezien het horecabeleid integraal is, heb ik steeds wanneer dat hun beleidsveld betrof, teruggekoppeld naar en overleg

gepleegd met de andere gemeentelijke diensten. De laatste stap van zo'n beleidsprocedure is dan dat de voorstellen tot wijziging van de nota worden voorgelegd (vergezeld van een ambtelijk advies) aan het College van B&W en de gemeenteraad. De gemeenteraad neemt de uiteindelijke beslissing over het nieuwe beleid.

Een kijkje in de keuken van een gemeente als Rotterdam is de moeite waard. Je ziet in de praktijk dat de beginselen van Max Weber's modelbureaucratie volop leven. Dat is niet verwonderlijk als je bedenkt dat een grote stad als Rotterdam ook een enorm ambtenaren-apparaat heeft. De parafen-cultuur viert er nog steeds hoogtij (iets wat je als bestuurskundige tegen de borst stuit, maar goed, alles went).

Het leuke aan een stage als deze is dat je (ondanks een ietwat trage en logge organisatie) samenwerkt in een netwerk. Je bent mede afhankelijk van andere gemeentelijke diensten vanwege de integraliteit van het beleid. Opvallend is dat elke dienst toch een eilandje op zich vormt (sterk verkokerde organisaties). De diensten zijn soms niet alleen qua ideologie van elkaar gescheiden maar ook nog eens fysiek (soms moet je naar de andere kant van de stad afreizen om een bezoek te brengen). Het ligt dan voor de hand dat het niet altijd eenvoudig is om alle neuzen dezelfde kant op te laten wijzen, maar zie het dan maar als een sport om het beoogde doel te bereiken. De ene dienst heeft vaak heel andere (tegenstrijdige) belangen dan de andere dienst. Hetzelfde beeld zie je terug in de inspraakreacties. Om maar een simpel voorbeeld te noemen: Vertegenwoordigers van

horecaondernemers zijn voorstanders van vrije sluitingstijden met als argument een stimulans voor de economie. Politie en bewonersorganisaties zijn vervolgens fel tegen vrije sluitingstijden aangezien dit kan leiden tot overlast en inbreuk op het woon- en leefklimaat. Onverenigbare belangen waarbij je als bestuur een arbiterfunctie moet innemen.

belangrijke ervaring in het kader van mijn studie. Het nadeel van een verplichte stage is wel dat het lastig kan zijn om een goede stageplek te regelen; er zijn veel studenten die allemaal tegelijkertijd op zoek zijn. Enige vertraging kun je dus wel mee oplopen. Houd hier rekening mee in je studietijd en wacht vooral niet te lang met zoeken. ■

Ik vond op stage gaan een hele De auteur is redacteur van de BB.

HERMES HOUSE BAND

op het
B.I.L. lustrumfeest

Vrijdag 3 november
Aanvang 21.00 uur
Antonius Clubhuis
(Lange Mare 43)

**Kaarten vanaf heden
verkrijgbaar op de
B.I.L.-kamer**

Ervaringen met verzelfstandiging

Symposiumverslag

Op woensdag 10 mei jl. vond ter gelegenheid van het tweede lustrum van de Bestuurskundige Interfacultaire vereniging Leiden (BIL) een symposium plaats onder de titel "Ervaring met verzelfstandiging". Om optimaal voorbereid aan dit symposium deel te kunnen nemen verstrekte de BIL een inleidende leesbundel "Vezelfstandigen: hoe, wat en waarom?", met daarin enkele recente artikelen uit allerlei bladen die betrekking hadden op verzelfstandigen.

Karen van Drimmelen & Marie-Louise Smolenaars

De dag begon in het Pieter de la Court gebouw, waar na een kort openingswoord door Harold Schepers, voorzitter van de Lezingen- & Foracommissie, workshops gevolgd konden worden. De workshops werden verzorgd door de Algemene Rekenkamer, het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Orde en Milieubeheer (VROM), de Nederlandse Munt, de Nederlandse Spoorwegen, het Kadaster, het ministerie van Financiën en de Nederlandse Loodsencorporatie.

's Middags vond er een forum plaats met veel vooraanstaande deelnemers die vanuit verschillende invalshoeken het begrip verzelfstandiging nader zouden toelichten. Maar voor dat ik hier verder op in ga volgt hier eerst een kort verslag van enkele workshops.

Ministerie van VROM

De workshop van het ministerie van VROM werd gegeven door de heer Erpers Royaards. Het ministerie van VROM heeft te maken met een grote hoeveelheid verzelfstandigingen, zowel intern als extern. Een bezinning op de kerntaken van het departement geeft aan wat wel en wat niet voor verzelfstandiging in aanmerking kan komen. Als een deel van de organisatie kan worden verzelfstandigd, dan moet er worden gekeken of de taken van de organisatie beter kunnen worden uitgevoerd door verzelfstandiging, en dan natuurlijke nog de soort verzelfstandiging. Neemt het departement verder afstand of worden er meer zaken met contractmanagement opgelost? Er is nog de nodige discussie mogelijk of verzelfstandiging wel een goed iets is. Iets

wat uit bezuinigingsoogpunt wordt ingegeven, kan op andere terreinen ongewenste effecten hebben. Zo kan het politieke primaat in het gedrang komen, dat wil zeggen de democratische controlemogelijkheden worden beperkt. Bovendien, hoe zit het met de macht van de



■ Workshop Algemene Rekenkamer ■

bestaande netwerken? Het blijkt dat verkokering hardnekkig is. Bij VROM zijn de discussies beperkt gebleven, omdat er per geval wordt gekeken of verzelfstandiging wel of niet nodig is.

De Algemene Rekenkamer

De Algemene Rekenkamer was vertegenwoordigd door M.Tolsma, die onderzoek heeft gedaan naar verzelfstandiging, G. Brouwers, die het jaarverslag heeft gemaakt en F. v.d. Broek, die onderzoek heeft gedaan naar de personeelsuitgavenontwikkeling bij verzelfstandiging.

Het onderzoek van de Algemene Rekenkamer heeft

zich vooral toegespitst op de doelmatigheid van de verzelfstandiging. Het zijn tenslotte publieke taken die met publieke gelden betaald worden. Men heeft gekeken naar de proceskant (besluitvorming en de uitvoering van de besluitvorming) en naar de effecten van de verzelfstandiging (financiële gevolgen en verantwoordelijkheden van de minister).

In het huidige regeerakkoord wil men het politieke primaat meer controle geven. Het onderzoek van de Algemene Rekenkamer wijst echter uit, dat die controle in het gedrang komt. Er zijn gaten in de regelgeving en er is weinig stroomlijn, waardoor er wildgroei heeft plaatsgevonden. De informatiestromen zijn onvoldoende en het toezicht is slecht. De minister heeft geen zicht op wat er zich allemaal afspeelt, laat staan of hij/zij daar controle over heeft. Vaak ontbreekt een duidelijke motivering voor verzelfstandiging en de doelstellingen zijn vaag. De minister heeft weinig bevoegdheden, in de verzelfstandigde organisatie, waardoor de ministeriële



■ Workshop Nederlandse Spoorwegen ■

verantwoordelijkheid onvoldoende is.

De Algemene Rekenkamer heeft daarom een aantal aanbevelingen gedaan voor verbeteren van het verzelfstandigen:

1. Heldere, duidelijke regelgeving met betrekking tot openbaarheid, bevoegdheden en inrichting.
2. Een adequaat stelsel van toezicht opstellen.
3. Gebruik maken van de bevoegdheden voor het verkrijgen van informatie en een goede besluitvorming.

De Nederlandse Munt

De workshop van de Nederlandse Munt werd gegeven door de heer Joost de Vries. De Nederlandse Munt werd op 1 juli 1994 verzelfstandigd en maakte eind vorig jaar voor het eerst winst.

De heer de Vries liet duidelijk merken erg blij te zijn met de verzelfstandiging van de Nederlandse Munt. De Nederlandse munt is namelijk een productiebedrijf en binnen de overheid is men voornamelijk bezig met allerlei bureau-werk.

Richtlijnen die algemeen gelden bij de overheid zijn vaak belemmeringen voor het efficiënt functioneren van de productiebedrijven. Een voorbeeld hiervan is dat er bij de overheid mensen worden aangenomen voor een afdeling met een precieze functie omschrijvingen en zij kunnen dan ook niet zomaar op een andere afdeling te werk worden gesteld en daar ander werk doen. Dit soort richtlijnen had bij de Nederlandse Munt tot gevolg dat er situaties ontstonden waarbij mensen op één afdeling, die bezig waren met een onderdeel uit het

productieproces, zich uit de naad aan het werken waren terwijl mensen op een andere afdeling zich aan het vervelen waren omdat daar bijna niets te doen was en als men aan het volgende onderdeel uit het productieproces begon was alles omgekeerd. Nu kunnen mensen flexibeler worden ingezet en dit heeft onder andere geleid tot een enorme stijging van de productie. Nam de afname van munten en allerlei onderscheidingen door de overheid voor de privatisering zo'n 80 procent van de productie in en was slechts 20 procent van de productie bestemd voor derden. Nu, een jaar later, neemt de afname van munten en onderscheidingen van de overheid nog maar 30 procent van de

productie in beslag, terwijl de hoeveelheid die door de overheid wordt afgenomen hetzelfde is gebleven.

Openingstoespraak middagsessie

De middagsessie werd gehouden in het Academiegebouw, in de vorm van een forum. Begonnen werd er natuurlijk met een openingstoespraak en deze werd gehouden door de heer Vredevoogd.

De heer Vredevoogd ging in zijn toespraak in op het thema verzelfstandiging van het universitaire onderwijs. Verzelfstandigen zou bij universiteiten niet moeten betekenen dat er geen enkele financiële bijdrage



■ Forumleden Land, Nijse, Blokdijk en voorzitter De Vries ■

meer vanuit de publieke sector naar de universiteiten gaat, maar dat universiteiten minder financieel afhankelijk worden van de publieke sector, zoals bijvoorbeeld in de Verenigde Staten, waar *private universities* toch nog een bijdrage van zo'n 60 % van de lokale en landelijke overheden krijgen. De overheidsbijdrage aan de Rijksuniversiteit Leiden bedraagt ongeveer 75%.

Verder zouden universiteiten in Nederland zich meer van elkaar moeten kunnen onderscheiden, terwijl de overheid toch een oogje in het zeil houdt wat betreft de kwaliteit van het onderwijs. Tot nu toe wordt er bij de Nederlandse universiteiten gewerkt met het gelijkheidsbeginsel. Er zijn veel regelingen om de diverse



universiteiten te uniformeren. De RUL probeert zich toch te onderscheiden door te "koersen op kwaliteit".

Het forum

Na deze openingstoespraak werd begonnen met het forum dat werd voorgezeten door de heer Jouke de Vries. Deelnemers aan het forum waren:

mevr. mr. G.M.M. Blokdijk-Hauwert,
W.C.M. van den Thillart,
drs. A. Halm,
J.W. de Vries,
T.J.M. Meeuws,
A.N. Land,
prof. dr. F.L. Leeuw,
mr. H. Nijse,
drs. J.C. Hellendoorn,
drs. A. Bestebreur,
prof. dr. N.P. Mol en
drs. J.F.T. Erpers Royaards.

Zoals u aan deze lijst met deelnemers kunt zien was dit een erg breed forum waarbij het begrip verzelfstandiging vanuit allerlei oogpunten werd bekeken en waarbij de verschillende vormen van verzelfstandiging allemaal aan bod kwamen. Echter zo'n grote hoeveelheid deelnemers heeft ook nadelen want het bleek aan het einde van de middag erg moeilijk om na een lange rij van sprekers nog geconcentreerd te blijven luisteren naar de volgende sprekers. Daarnaast kon men niet erg diep op onderwerpen ingaan en moesten vragenrondjes en discussies soms vroegtijdig worden afgekapt omdat hier geen tijd voor was. Dit laatste was echter niet altijd een nadeel, maar soms ook een duidelijke opluchting. Ondanks deze minpuntjes was dit toch een absoluut zeer geslaagde dag die werd afgesloten met een gezellige borrel in Barrera. ■

De auteurs zijn redacteur van de BB.

De toekomst van het kapitalisme

Een recensie van het boek *The Work of Nations: Preparing Ourselves for 21st-Century Capitalism* van Robert B. Reich, in 1968 met onder andere Bill Clinton een van de Rhodes scholars aan Oxford University, sindsdien hoogleraar politieke economie aan de John F. Kennedy School of Government van Harvard University, een invloedrijke economische adviseur van Clinton tijdens de verkiezingen van 1992 en momenteel minister van Arbeid onder President Clinton.

Marc E. Fox

recensie

De indrukwekkende gebeurtenissen die sedert 1989 in Oost-Europa en de voormalige Sovjet-Unie hebben plaatsgevonden zijn het bewijs dat politieke verandering nauw gelieerd is aan historische processen. Observanten en participanten, geleerden en journalisten hebben allen de complexe taak om de huidige ontwikkelingen te begrijpen, te duiden en te verklaren zodat de toekomst kan leren van haar verleden.

De noodzaak om het grote aantal complexe krachten dat zijn invloed slechts op langere termijn doet gelden te analyseren intimideert zelfs nog meer; de duizelingwekkende omvang van interacties verhindert het krijgen van een zekere mate van overzicht voor beleidsmakers, wetenschappers en niet te vergeten de burgers in het algemeen. Vragen die het karakter en de toekomst van de economische verandering betreffen zijn even fundamenteel als vragen betreffende de politieke verandering. Juist op deze economische vragen vestigt Reich in zijn boek *The Work of Nations: Preparing Ourselves for 21st Century Capitalism* de aandacht.

Volgens Reich vindt er momen-

teel een transformatie plaats die de nationale elementen van de economie in een hoog tempo doet vervagen. Met een grimmige toon beweert hij dat "...there will be no national products or technologies, no national corporations, no national industries". De primaire produktiemiddelen van een land zullen technieken, kennis en inzichten van zijn burgers worden.

Dus "each nation's primary political task will be to cope with the centrifugal forces of the global economy which tear at the ties binding citizens together". Om zijn zaak kracht bij te zetten opent Reich zijn boek met een breed historisch overzicht van de economische ontwikkeling in de Verenigde Staten. Hier legt hij de basis van wat hij *vestigial thinking* noemt; een denkpatroon waarbij ooit nauwkeurige, maar inmiddels achterhaalde denkbeelden over instituties, activiteiten en relaties onze economische perspectieven en beleid blijven vormgeven. Dit soort denken kan schadelijk zijn, aangezien het massaconsumptie aanspoort door massaproductie, de enorme ondernemingen accepteert als symbolen van nationale trots (*big is beautiful*) en blokvorming toestaat tussen werkgevers, werknemers en de nationale overheid ten einde een enorme

produktie en een hoge levensstandaard voor alle burgers veilig te stellen.

Volgens Reich zijn dit soort denkbeelden, die in de jaren '50 nog nauwkeurig waren, heden ten dage gevaarlijk misleidend. Massaproductie van relatief gestandaardiseerde goederen is vervangen door de productie van gespecialiseerde goederen en diensten voor consumenten van beperkte deelsectoren van de markt. Netwerken van ondernemingen - losse verbanden van specialisten werkzaam in verschillende facetten van het economische leven - doen het werk dat vroeger werd uitgevoerd door grootschalige bureaucratiese entiteiten. Deze specialisten - die problemen identificeren, problemen oplossen en problemen en oplossingen aan elkaar koppelen - komen in diverse combinaties samen om nieuwe oplossingen te vinden voor de immer verschuivende behoeften van de consument. Hun 'thuisbases' zijn vaak tijdelijk en kunnen in de tijd van land tot land verschuiven.

De notie van een nationale onderneming is, aldus Reich, historisch achterhaald; ondernemingen gebruiken het kapitaal, de arbeidskracht en de diensten van werknemers van over de hele wereld, net zoals 'buitenlandse' ondernemingen nationale inputs in

hun productieproces inzetten. Nationale producten, ondernemingen, industrieën, en economieën zijn er langzaam maar zeker niet meer. Het enige wat overblijft zijn 'nationale mensen'; hun kennis en inzichten vertegenwoordigen de middelen van een land en zij vormen de sleutel van Reich's analyse. Ook het 'nationale blok' valt langzaam maar zeker uit elkaar; ondernemingen, werknemers en de overheid vormen niet langer een blok teneinde het collectieve nationale welzijn te behartigen. Hun belangen lopen dan ook steeds vaker sterk uit elkaar.

Reich voorspelt vervolgens het ontstaan van drie klassen van werknemers in de toekomst: routine productie arbeiders, persoonlijke dienstverleners en symbolische analisten. De routine productie arbeiders vervullen plaatsgebonden, zichzelf altijd herhalende economische taken. Zij zijn de arbeiders aan de lopende banden, het administratief personeel, de mensen die zichzelf bezighouden met data-invoer en de managers in de laagste echelons, die vroeger de kern van een massaproductie-economie vormden. In de Verenigde Staten wordt dit type werkzaamheden steeds meer naar de achterkamertjes van informatie-afhankelijke ondernemingen verbannen, weg van de lopende banden die het hart van de massaproductie vormen. Deze arbeiders, die ongeveer een kwart van alle Amerikaanse werknemers vormen, hebben weinig formeel onderwijs nodig (meer socialisatie) en worden steeds vaker vervangen door routine productie arbeiders in landen waar de inkomens veel lager zijn.

Persoonlijke dienstverleners

voeren eveneens simpele, zichzelf herhalende taken uit, behoeven eveneens weinig formeel onderwijs en bevinden zich (net zoals de routine productie arbeiders) in een strakke hiërarchie. Aangezien hun diensten echter persoonlijk en plaatsgebonden zijn, kunnen deze werknemers moeilijker worden vervangen door arbeiders in landen met lage lonen. De categorie van persoonlijke dienstverleners wordt onder meer gevormd door oibers, mensen werkzaam in het midden- en kleinbedrijf, schoonmaakpersoneel, secretaresses, taxi-chauffeurs, auto-monteurs en beveiligingsbeambten.

De derde categorie, die van de symbolische analisten, is volgens Reich in het bijzonder belangrijk bij de totstandkoming van een wereldeconomie. Dit zijn de mensen die problemen identificeren en oplossen alsook strategische en intermediaire diensten verlenen ten einde de netwerken van ondernemingen effectief te laten functioneren. De bekleders van dit type functies hebben een aanzienlijke hoeveelheid onderwijs achter de rug en zullen om met de ontwikkelingen mee te kunnen gaan nooit uitgeleerd zijn. Reich denkt hierbij aan onder meer wetenschappers, ingenieurs, verschillende soorten adviseurs, juristen, 'public relations'-mensen, informatiemanagement-specialisten, strategische planners, marketing- en reclamedeskundigen, schrijvers, redacteuren en televisie- en filmproducenten.

In tegenstelling tot de routine productie arbeiders en de dienstverleners kunnen zij vaardigheden en kennis op het gebied van de manipulatie van symbolen - zoals data, woorden, mondelinge en

visuele presentaties - op de mondiale markten aanbieden. Aangezien hun talenten veel gedifferentieerder zijn dan die van de routine productie arbeiders, worden symbolische analisten niet zo eenvoudig vervangen door symbolische analisten in andere landen. Symbolische analisten concurreren met elkaar niet op grond van hun salarissen, maar op grond van hun kennis en vaardigheden. Omdat de Verenigde Staten een sterke economie hebben gehad en hun beste studenten in elite universiteiten en in een vooruitstrevend zakenleven hebben kunnen opleiden, hebben Amerikaanse symbolische analisten een voorsprong op symbolische analisten die uit andere landen afkomstig zijn. Reich schat dat ongeveer één vijfde van de Amerikaanse werknemers uit symbolische analisten bestaat. De vaardigheden en kennis waarover deze symbolische analisten beschikken, vormen, volgens Reich, de krachtbron van de Amerikaanse economie.

Deze driedeling in categorieën betrekkingen vormt de basis voor het volgende deel van Reich's betoog. Vroeger ging men er van uit dat het economische welzijn van één groep Amerikanen, grosso modo, gekoppeld was aan het welzijn van andere groepen Amerikanen, hetgeen weer gekoppeld was aan het succes van de Amerikaanse ondernemingen. "We were all in the same boat," stelt Reich. Met de ondergang van de 'nationale' onderneming, wordt het noodlot van de Amerikanen echter hoe langer hoe meer bepaald door hun rol in de wereldeconomie en niet door hun rol in de nationale economie. Het is juist onder deze omstandig-

heden dat de symbolische analist gedijt, de persoonlijke dienstverlener langzaam maar zeker ten onder gaat, en de routine productie arbeider in een hoog tempo verzuipt. Landgenoten, zo stelt Reich, zijn niet meer aan elkaar gekoppeld door een gemeenschappelijk economisch noodlot. We zitten niet meer samen in het zelfde schuitje. Reich presenteert indrukwekkende statistieken van inkomensverdelingen om zijn beweringen te staven. Belastingmaatregelen die in de jaren '60 een zekere mate van nivellering beoogden, lijken heden ten dage in de Verenigde Staten de inkomensverschillen juist te vergroten. Het moge geen verbazing wekken dat inkomensverschillen in hoge mate gerelateerd zijn aan verschillen in de niveaus van genoten onderwijs, waarbij afgestudeerden van universiteiten een grote voorsprong hebben op hen die nauwelijks de middelbare school hebben afgerond. Afgestudeerden domineren daarom in de categorie van de symbolische analisten; lager geschoolden zitten vast in de categorieën van de route productie arbeiders en persoonlijke dienstverleners. Elk antwoord op de vraag 'hoe wij het economisch doen?' moet dus in de toekomst worden voorafgegaan door een specificatie van welke landgenoten wij bedoelen. Symbolische analisten hebben op de mondiale markten een goede concurrentiepositie door de gespecialiseerde diensten die zij in de netwerken van ondernemingen verlenen, terwijl routine productie arbeiders juist een slechte concurrentiepositie hebben ten opzichte van andere routine productie arbeiders in de wereld, omdat zij enkel op basis van prijs concurreren. Aangezien

de netwerken van ondernemingen hun producten op mondiale markten verkopen, is de koopkracht van de binnenlandse arbeiders niet meer van zo groot belang voor economisch succes. De economische belangen van de symbolische analisten en dat van andere werknemers lopen hierdoor nog verder uiteen.

Hierdoor ontstaat de volgende algemene uitdaging: als de inkomenspositie van burgers wordt bepaald door de mate waarin zij in staat zijn om op de mondiale markten te concurreren, en slechts een klein deel (in de Verenigde Staten zo een 20 procent) is daartoe in staat, hoe moet het overgrote resterende deel het dan bijbenen?

Reich geeft hiervoor een tamelijk voor de hand liggende oplossing: zorg voor een progressief stelsel van inkomstenbelasting, zonder mazen waardoor alleen de rijken kunnen kruipen; zorg voor de gezondheid en voeding van kleine kinderen; verbeter de openbare scholen; investeer grote hoeveelheden geld in universiteiten, onderzoekscentra en infrastructuur die de symbolische analisten in hun opleiding en werk ten dienst staan; en verbeter de perspectieven van de structureel armen door beroepsonderwijs, kinderopvang, onderwijs voor ouderen en peuteronderwijs. Aangezien de kosten van deze programma's aanzienlijk zullen zijn, zijn we, indien we ze willen kunnen bekostigen, in grote mate afhankelijk van de bereidheid van de symbolische analisten om een nog groter deel van de belastingdruk voor hun rekening te nemen dan dat ze nu reeds doen.

Volgens Reich zouden de symbolische analisten zichzelf echter

nog liever afscheiden, al is het maar impliciet, dan dat zij de volledige kosten voor bovengenoemde projecten voor hun rekening nemen. Hij stelt dat deze afscheiding in de Verenigde Staten momenteel al goed op weg is. Symbolische analisten betalen nu al minder belastingen, zijn nu al minder afhankelijk van openbaar vervoer, sturen hun kinderen nu al steeds vaker naar private scholen, gebruiken kinderopvang van hun werkgevers en voorzien zichzelf nu al van private recreatieve faciliteiten en particuliere bewakingsdiensten. In overeenstemming met deze afscheiding raken de middelen voor het voorzien in de openbare variant van deze diensten, waarbij het met name gaat om het verzorgen van openbaar onderwijs en de infrastructuur, langzaam maar zeker op. Publieke uitgaven wordt in de Verenigde Staten steeds vaker op het lokale niveau gedaan, aangezien de federale overheid een groot deel van de belangstingdruk heeft doorgeschoven naar de staten, die op hun beurt het weer hebben doorgeschoven naar de steden en dorpen. Lokale overheden zijn slechts zo rijk als de individuen die zij vertegenwoordigen. Zelfs sommige publieke uitgaven sorteren in essentie private effecten. Rijke symbolische analisten kunnen hun geld aan elkaar uitgeven onder de noemer van lokale belasting voor gemeenschappelijke doeleinden, aangezien hun gemeenschap enkel uit mensen net zoals zij bestaat. Deze enclaves zijn hoe langer hoe meer afgescheiden van de rest van de burgers van het land.

Als het waar is dat deze afscheiding momenteel plaatsvindt, waarom kan het overige deel van de bevolking deze trend via het

politieke proces dan geen halt toeroepen c.q. omkeren? Hoe kan, in een democratie, een kleine minderheid hun zin op dat van de meerderheid drukken? Waarom kan er geen bescherming zijn voor nationale banen? Waarom kunnen belastingen niet progressiever worden? Wat kunnen we nu doen om te voorkomen dat de burgers die niet tot de symbolische analisten behoren in de vergetelheid terecht komen? Reich verwerpt de notie van het *zero-sum* nationalisme, waarbij het brood van de Verenigde Staten de dood van een ander land wordt. Nationalisme kan maar al te snel ontaarden in militarisme, en burgerlijke normen en waarden kunnen verworpen tot xenofobische paranoia. Wereldwijde ongelijkheid is er al in grote mate, en behoeft absoluut geen aansporing van een economisch beleid in de Verenigde Staten dat geen interesse toont in de welvaart en welzijn van andere landen.

Reich stelt een positief economisch nationalisme voor waarbij "each nation's citizens take primary responsibility for enhancing the capacities of their countrymen for full and productive lives, but who also work with other nations to ensure that these improvements do not come at others' expense". Positief economisch nationalisme zou onderwijs aansporen, zou de overgang van arbeid van de oude industrieën naar de nieuwe bedrijfstakken vergemakkelijken, en zou de infrastructurele voorzieningen van het land verbeteren, terwijl het gelijktijdig internationale spelregels zou ontwikkelen ten einde deze taken te volbrengen. Dergelijk nationalisme leidt, aldus Reich, tot een

toename van de mondiale welvaart waarvan wij, de mondiale burgers, allen de vruchten zullen plukken.

Op *The Work of Nations* kunnen echter een tweetal punten van kritiek worden geuit. Ten eerste overdrijft Reich de mate van vooruitgang die tot op heden is geboekt in de trends die hij behandelt. De teloorgang van grote bureaucratische industrieën ten gunste van mondiale netwerken van ondernemingen is aanzienlijk overdreven. Ondanks dat de mobiliteit van symbolische analisten toegenomen is, blijft een groot aantal werknemers op alle niveaus loyaal aan bedrijven zoals Hewlett-Packard, Microsoft en Apple. De traditionele familie- en gemeenschapsbanden die ervoor zorgen dat mensen weg-migreren uit hun steden en gemeenschappen zijn eveneens nog niet volledig verdwenen. Vele grote organisaties zijn bovendien nog altijd volgens bureaucratische structuren (sterk hiërarchisch/formalistisch) georganiseerd.

Ook de opmars van de symbolische analist is mogelijk anderszins overdreven. Reich beweert dat deze opmars wordt bewezen door het feit dat de "the highest returns and the greatest leverage belong to skilled people within the web [...] rather than to shareholders or executives occupying formal positions of authority". Deze bewering is mogelijk anderszins gegrond, maar zonder aanvullend bewijs is het te betwijfelen dat veel symbolische analisten meer verdienen dan de huidige directeuren, wiens salarissen vaak acht cijfers belopen. Dat symbolische analisten de infrastructuur privatiseren door het transporteren van hun concep-

ten met private telecommunicatie systemen en hun lichamen met private luchtvaartmaatschappijen moet eveneens met een korreltje zout worden genomen. Ondanks dat private communicatie-systemen misschien relatief gewoon geworden zijn, beschikken namelijk weinig symbolische analisten over frequente toegang tot private luchtvaartmaatschappijen.

Deze kritiek betreft echter marginale kleinigheden. Reich heeft een brede visie en de trends die hij constateert zouden mogelijk anderszins in aanleg aanwezig kunnen zijn. Problematischer is de oplossing die hij aanvoert. Hoe kan positief economisch nationalisme niet tegelijkertijd andere landen relatief benadelen? De internationale spelregels die hij voorstaat - ervan uitgaande dat zij de vrije handel van bijna alle goederen en diensten betreffen - zullen ervoor zorgen dat de investeringen in nationale kennis en vaardigheden op relatief grote schaal zullen worden verspreid. Het voordeel van de toegevoegde concurrentie-waarde van bijvoorbeeld Amerikaans menselijk kapitaal zal echter ten koste gaan van de symbolische analisten van andere landen, tenzij men er van uitgaat dat symbolen tot in het oneindige kunnen worden gemanipuleerd zonder dat de waarde van hun 'produkt' erop achteruit gaat.

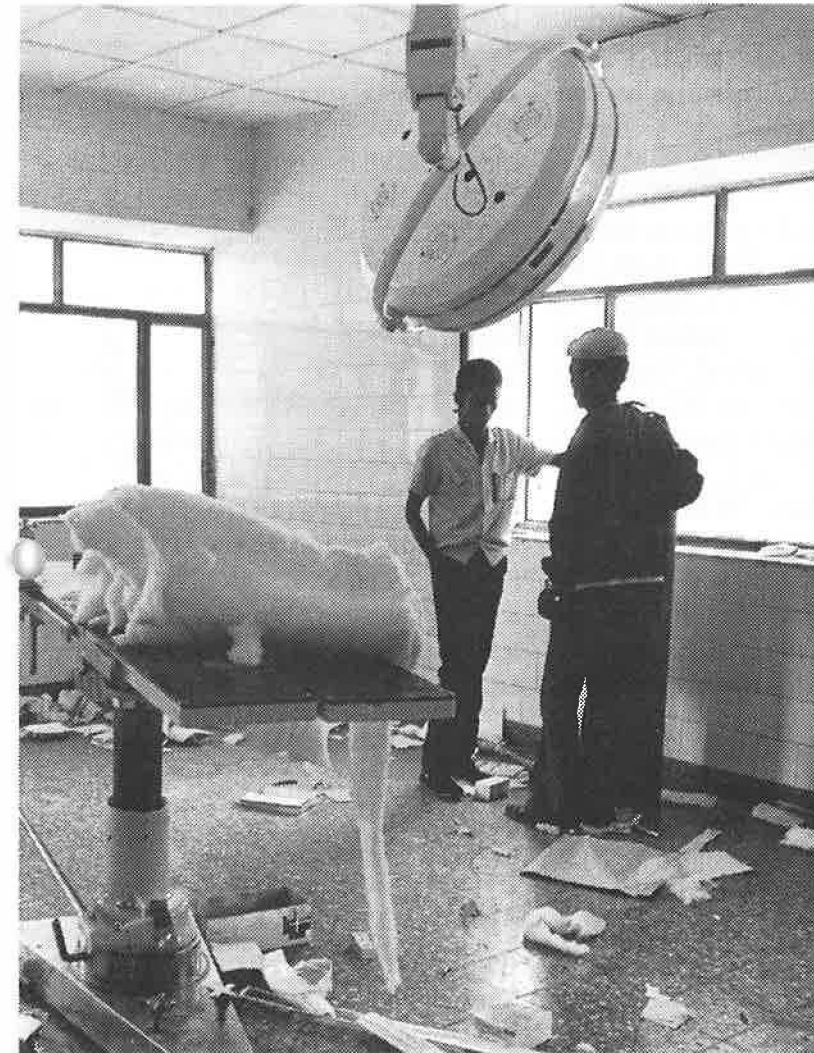
Reich's verdediging van internationaal aanvaarde 'spelregels' voor mondiale handel is erg optimistisch, gezien het keer op keer mislukken van de GATT- onderhandelingen. Hoe kunnen bijvoorbeeld, Amerikaanse beleidmakers andere nationale economische grootmachten, zoals Japan, Duitsland en Korea, overtuigen om tot overeenstemming over 'eerlijke'

spelregels te komen? De Verenigde Staten proberen nu al jaren zonder enig succes vrije handelsprincipes aan Japan op te leggen. Waarom zou Japan nu opeens instemmen onder de noemer van positief economisch nationalisme? Als men, aan de andere kant, de Japanse idee van 'eerlijke' principes zou hanteren, dan zou er weinig overblijven van een interesse in de welvaart en welzijn van de overige landen op de aardbol. Als we de Derde

Wereld-landen moeten helpen ontwikkelen (hetgeen Reich voorstelt), waar moeten dan de middelen vandaan komen, gegeven de enorme kosten om alleen al uit de eigen economische recessie vandaan te komen? Ondanks deze kritiek, is *The Work of Nations* een belangrijk boek - breed, provocerend, internerend, en goed beargumenteerd. Slechts een gering aantal zal het met alle gepresenteerde beweringen eens zijn, maar velen

zullen er iets van kunnen leren. Reich heeft met dit werk een breed en belangrijk onderwerp aangesneden. Zijn analyse zou een onderdeel moeten worden van de publieke agenda in de nabije toekomst; wellicht al voor de aanvang van *21st-century capitalism*. ■

De auteur is zesdejaars student Bestuurskunde.



Artsen zonder ophouden



We bieden overal noodhulp, zonder onderscheid naar ras, religie of politieke kleur. Word donateur. Giro 4054.

Zelfregulering in de zonnebranche

Op naar de professionele zonnestudio

De laatste jaren is er veel aandacht voor het fenomeen zonnebaden. De schadelijke effecten van UV-stralen op de volksgezondheid (verbranding, huidkanker) baren menigeen grote zorgen. Niet alleen wordt er veel onderzoek gedaan naar de effecten van het blootstellen van het menselijk lichaam aan de zon, maar ook naar een modernere variant: het zonnen onder de zonnebank. In een gesprek met de heer H. van der Tuin van Zonnestudio Solarent aan de Langegracht 105 in Leiden werd ons uit de doeken gedaan hoe je veilig en verstandig kunt zonnen onder de zonnebank en hoe men door zelfregulering van de branche de goede van de slechte zonnestudio's kan onderscheiden. In dit artikel geven wij de stand van zaken weer in zonneland.

Marie-Louise Smolenaars & Marjolein Topee

De zonnebankbranche raakt zo nu en dan in opspraak door de publicatie van negatieve artikelen over de gevaren en risico's van het zonnen onder de zonnebank. De strekking van deze verhalen luidt vaak dat men van zonnebaden per definitie huidkanker krijgt. Echter, bij een *verstandig* gebruik met begeleiding, blijkt de zonnebank veiliger dan de echte zon. Men kan immers de sterkte van de zonnebank aanpassen aan het individuele huidtype en zorgen voor een juiste dosering, terwijl de zon voor iedereen even sterk schijnt.

In Nederland was het tot voor kort voor elke willekeurige ondernemer mogelijk om een zonnestudio te beginnen. Hoewel de eisen waaraan men moet voldoen inmiddels wat zijn aangescherpt - de Keuringsdienst van Waren controleert op hygiëne, elektriciteit en veiligheid - zijn er ook andere aspecten in deze branche belangrijk die vaak worden veronachtzaamd. Zo hoeft de ondernemer bijvoorbeeld geen specifieke opleiding te hebben genoten en er bestaan ook geen kwaliteitseisen waaraan een professionele zonnestudio moet voldoen. De klant is hiervan uiteindelijk de dupe. Er dienen duidelijke regels te komen voor de

zonnebranche opdat geen onnodige risico's ontstaan voor de volksgezondheid. Is hier nu een taak weggelegd voor de overheid of moet de branche zelf het heft in handen nemen?

Wie beschermt de klant?

Voor de overheid geldt dat zij een grondwettelijke plicht heeft de gezondheid van haar burgers te bevorderen. Op het ministerie van VWS (Volksgezondheid, Welzijn en Sport) wordt een verschil gemaakt tussende reguliere gezondheidszorg en de commerciële dienstverleners zoals zonnestudio's. In het geval van reguliere gezondheidszorg is er sprake van een afhankelijkheidsrelatie van de patiënt ten opzichte van de zorgaanbieder. In deze situatie is het noodzakelijk dat er kwaliteitseisen van bovenaf worden gesteld. Bij de commerciële dienstverleners is er sprake van concurrentie en winststreven in tegenstelling tot de reguliere gezondheidszorg. De klanten hebben de mogelijkheid om van zonnestudio te veranderen. De zonnebranche is zelf verantwoordelijk voor professionalisering en een positief branche-imago.

Van der Tuin legt uit welke positieve ontwikkelingen zich op dit

moment voordoen in de branche en redenen waarom tot zelfregulering is overgegaan.

Solarent bestaat al 5 jaar in Leiden en is vooralsnog de enige Leidse zonnestudio die zich heeft aangemeld bij de Stichting Algemene Nederlandse Erkende Zonnestudio's (SANEZO) welke eind '94 is opgericht.

SANEZO

SANEZO is een werkgeversorganisatie die de belangen van de zonnestudio's behartigt. SANEZO is de enige brancheorganisatie voor zonnestudio's die samenwerkt met PROFSON en SVZ. PROFSON is een organisatie van en voor leveranciers van zonne-apparatuur en SVZ is de Stichting Verantwoord Zonnen, een organisatie van fabrikanten. Deze organisaties werken nauw samen met belangrijke instellingen zoals het Koningin Wilhelmina Fonds (kankerbestrijding), het Huidfonds, AMBOS (organisatie van schoonheidsspecialisten), de Consumentenbond, Consument en Veiligheid en de Reclamecodecommissie.

SANEZO heeft een beleidsplan opgesteld dat op drie kernpunten

steunt namelijk:

1. Het ontwikkelen van een *keurmerk* voor de professionele zonnestudio.
2. Het zorgdragen voor de totstandkoming van een *beroepsopleiding*.
3. Het *verschaffen van vakinformatie* binnen de branche.

Het is belangrijk dat de medewerkers van een zonnestudio voor de consument kunnen onderbouwen wat wel en niet kan. De heer Van der Tuin zegt hierover: "Het is soms heel moeilijk om een klant te overtuigen wat het beste voor hem of haar is. Klanten vragen wel eens aan mij of ze nog een paar minuutjes langer gebruik mogen maken van de zonnebank. Dan moet ik 'nee' zeggen, omdat dit niet verantwoord is. Ik probeer de klant duidelijk te maken wat de gevolgen kunnen zijn en dat ik aan onverstandig zonnen niet wil meewerken. Als iemand tien minuten langer wil zonnen, kan ik op korte termijn extra geld verdienen, maar op lange termijn gezien zou ik daarmee de zonnestudio kunnen schaden. Het is van belang om dit goed te kunnen onderbouwen voor de klant."

Voorbeeld

"Wij gaan over twee weken trouwen en dan willen wij een aardig kleurtje hebben. Wij hebben echter nog nooit gebruik gemaakt van een zonnebank. Daarnaast verbranden wij vrij snel in de zon". Alleen al het feit dat deze mensen maar twee weken om te bruinen uittrekken en dat zij snel verbranden maakt dit een moeilijke zaak. Het is dan belangrijk om deze mensen goed te begeleiden, zodat er verstandig gebruik gemaakt wordt van een op een juiste huidtype afgestemde zonnebank. Als hier niet bij stilgestaan wordt, loopt de klant de kans om te verbranden.

De zonnebanken zijn niet alleen

uiterlijk verschillend: de criteria zoals het vermogen (energie) van de zonnebank, de samenstelling van de lampen en dergelijke zijn van grote invloed voor het advies aan de klant.

De heer Van der Tuin vertelt ook over andere aspecten die nodig voorlichting behoeven zoals: *niet zonnen tussen 11.00 en 15.00 uur* en dat elke verbranding voorkomen moet worden. De gevaren hiervan worden nog steeds onderschat. Wellicht is het goed om erover na te denken om in de toekomst voorlichting in het onderwijs hierover te geven.

Kortom; er bestaat nog veel onwetendheid bij het grote publiek over verstandig en onverstandig zonnen. Wanneer niet voldoende

aandacht aan deze aspecten zou worden gegeven, zou dit slecht zijn voor het imago van de zonnebranche. Door zelfregulering hoopt de zonnebankbranche het kaf van het koren te scheiden en een stevige marktpositie te verwerven. Een verstandige ontwikkeling.

Als je verstandig wilt gaan zonnen bij een zonnestudio die is aangesloten bij SANEZO, dan zul je tot 1996 bij de zonnestudio's moeten binnenlopen om te vragen of ze zijn aangesloten bij SANEZO. Vanaf 1996 zijn de zonnestudio's die zijn aangesloten bij SANEZO van buiten te herkennen aan een logo. ■

De auteurs zijn redacteur van de BB.



Overzicht, flexibiliteit en aanpassingsvermogen

De kracht van de bestuurskundige als adviseur

Mariëte Glim

Tijdens het eerste lustrum van Reticulair¹ is geconstateerd: Bestuurskunde Werkt! Dit wordt ook nog eens met onderzoek onderbouwd. Het blijkt dat het overgrote deel van de bestuurskundigen (78%) niet langer dan drie maanden werkloos is. Ongeveer de helft van de bestuurskundigen werkt bij de overheid en ruim een derde bij bedrijven².

Eén van die bedrijven is het Bureau voor ContractResearch bv (BCR) dat zich met beleidsadviesrichting richt op 'de' nationale en internationale overheid. Wij zijn een welbewust klein en daarmee flexibel bedrijf en in de zeven jaar dat ik daar nu werkzaam ben hebben we - vaak op free-lance basis - met veel bestuurskundigen gewerkt.

Eén van de opvallendste kenmerken van de bestuurskundigen die ik van nabij heb meegemaakt is het feit dat zij zich in korte tijd kunnen inwerken in een bepaalde problematiek. Het verwijt dat bestuurskundigen 'weinig van veel' weten en dus eigenlijk 'niets' blijkt volkomen onterecht. De interdisciplinaire benadering van de bestuurskundige leidt er toe dat hij of zij goed in staat is om vanuit een zogenaamde 'helicopterview' de problematiek te overzien. Dit is een belangrijke vaardigheid in een complexe maatschappij, waarin alles met

alles samenhangt en juist conceptuele vraagstukken vaak van groot belang zijn. Het is een vakkundigheid, die essentieel is voor een adviseur van overheids-, non-

afgestudeerd, en dan?

profitorganisaties en grote bedrijven (en hun koepels).

Deze eigenschap om zich in velerlei onderwerpen vanuit een geheel eigen benadering te kunnen verdiepen, openbaart zich nadrukkelijk in de verscheidenheid aan banen en functies die nu al door bestuurskundigen worden bekleed. Als mede-oprichter van Reticulair heb ik vele (inmiddels bijna 1000!) afgestudeerden in meer of mindere mate kunnen volgen. In de almanak van Reticulair zie ik adviseurs en directeuren bij een grote verscheidenheid aan adviesbureaus (waaronder bijvoorbeeld een luchtvaart-adviesbureau), inspecteurs der rijksfinanciën, AIO's met de meest uiteenlopende onderwerpen, een milieubestuurskundige voor derde wereldlanden, een trainer van startende ondernemers in Madagascarië, ambtenaren op verschillende niveaus bij bijna alle ministeries (zelfs Justitie en Financiën), gemeenteamtens, universitaire docenten, een medewerker bij het Europees Parlement, provinciale ambtenaren,

medewerkers op verschillende niveaus bij banken, de VNG, NS, Artsen zonder grenzen, een Arrondissementsparket, VNU, de politie, het Landelijk Bureau Arbeidsvoorziening, De Nederlandse Boeren en Tuinders Bond, het Productieschap voor Vis, KPN, multinationals (zoals Shell), grote internationale bedrijven, de Tweede Kamer, Randstad uitzendbureau en de Belastingdienst. En naar verluidt is er onlangs ook een afgestudeerde bij de Wereldbank in New York gestationeerd.

In de dagelijkse adviespraktijk met 'concullega's' en onze stageaires volgend op zoek naar een baan, is het opvallend dat in toenemende mate afgestudeerden een baan vinden bij (organisatie)-adviesbureaus. Op zich vind ik dat geen onaardige ontwikkeling, maar ik zet in sommige gevallen mijn vraagtekens bij het niveau van de projecten waarop deze 'jonge' academici worden ingezet. Werd ik bij de eerste generaties afgestudeerden vaak verrast door de snelle ontwikkeling van carrière en verantwoordelijkheden, de laatste twee jaar verbaas ik mij juist over het tegenovergestelde. Ik spreek natuurlijk alleen vanuit eigen ervaring. Wellicht zou onderzoek een geheel ander beeld laten zien, hoewel mijn observatie in lijn ligt met de

huidige tijdsgeest.

Departementen raken steeds meer afgesloten voor net afgestudeerden. In veel gevallen wordt gereorganiseerd en wordt het aantal ambtenaren sterk teruggebracht. Bij vacatures kan alleen intern worden gesolliciteerd. De bezuinigingen op departementaal niveau werken ook door in de advieswereld. Waar voorheen ambtenaren bij gebrek aan tijd of kennis al snel iets konden uitbesteden zijn er nu duidelijk richtlijnen, regels en beperkingen opgelegd. Tegelijkertijd merken wij althans, dat 'lagere' overheidsorganisaties en non-profitorganisaties zich sterker gaan profileren en in toenemende mate zelfstandig of in samenwerkingsverband bepaalde zaken laten onderzoeken.

De bestuurskundig adviseur sluit daarbij niet altijd aan bij de praktijk. Wel bij de praktijk van de problematiek en de wijze waarop deze zou moeten worden onderzocht, vindt de bestuurskundige zelf. Maar niet bij de organisatie, inrichting en invulling van de dagelijks beleidspraktijk van de opdrachtgever, die veelal is gegroeid langs de lijn van traditionele disciplines. En bij deze disciplines horen de traditionele adviesbureaus. Als bestuurskundige kun je dat niet begrijpen. Het is een weg vol kuilen en hobbels die is te gaan om toch een teen aan de grond te krijgen bij deze organisaties. Dit werd laatst zo mooi verwoord door een ambtenaar van een departement toen ik mij afvroeg, waarom zij in hemelsnaam een bepaalde wet lieten evalueren door een accountant: "wij werken meestal met hem samen" zei hij, en "hij zal toch wel een collega hebben die iets van wetsevaluaties afweet?!"

Tegelijkertijd zie je sinds kort de tendens bij de 'traditionele bureaus', dat zij hun discipline-gerichte benadering voorzichtig gaan loslaten en 'eens' een bestuurskundige in dienst nemen.

Hoe zit het eigenlijk met die meer discipline-gerichte specialisatie van bestuurskundigen? Zelf merk ik dat bij de keuze van stageaires de richting die zij zelf hebben gekozen een belangrijke rol speelt. Niet zozeer vanwege de expertise die zij in die richting hebben opgebouwd, maar gewoon vanwege het feit dat zij voor die richting belangstelling hebben, een scriptie moeten schrijven en dus een stageplaats zoeken. Eigenlijk heb ik de indruk dat de kennis en expertise van de specialisatie pas wordt opgebouwd tijdens de stageperiode en het schrijven van de scriptie. Dat valt soms wel eens tegen. Wanneer wij afgestudeerden in dienst nemen is de specialisatie dan ook eigenlijk niet meer van belang. Belangrijker is de snelheid waarmee zij vanuit 'een' bestuurskundige benadering zich kunnen inwerken in een bepaalde problematiek. De flexibiliteit dus en het inlevingsvermogen. De door mij steeds aangehaalde zogenaamde 'bestuurskundige benadering' hangt naast de genoemde 'helicopterview' ook samen met de vaardigheid om maatschappelijke en bestuurlijke ontwikkelingen te signaleren en voor de opdrachtgever naar de toekomst toe te vertalen naar organisatie, beleid, procedures en management c.q. de 'instrumenten'-keuze.

Met het veranderen van de maatschappij zullen ook de politieke prioriteiten steeds blijven veranderen. Daarbij denk ik niet alleen

aan thema's (milieu, sociale voorzieningen, bestuurlijke vernieuwing, etcetera), maar tevens aan de aard van de problematiek. Voor een adviesbureau is het van levensbelang dit te signaleren en zich aan te kunnen passen. Vanuit deze optiek ligt hier de kracht van de bestuurskundige. ■

De auteur is in 1988 afgestudeerd in Bestuurskunde te Leiden. Zij volgde de internationaal-juridische afstudeerrichting. Zij is sinds 1988 werkzaam bij BCR, vanaf 1991 als directeur.

Gebruikte noten:

¹ De vereniging van afgestudeerden van de gemeenschappelijke studierichting Bestuurskunde Leiden en Rotterdam.

² Reticulair, almanak 1994-1995, p. 34.

B.I.L. pagina

Activiteiten kalender van de B.I.L.

18 oktober 1995
Lustrumforum met als
thema: "Lobbyen;
Blijspel of Grieks
drama voor democra-
tisch bestuur?"

Fysiologie-gebouwaan de
Wassenaarseweg 62, zaal 2,
aanvang 12.00 met lunch,
leesbundel en borrel

3 november 1995
Lustrumfeest met de
HERMES HOUSE BAND
!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!

Antonius Clubhuis aan de
Lange Mare 43,
aanvang 21.00
LET OP: de kaartverkoop is
inmiddels begonnen op de
BIL-kamer (SB-03)

8 november 1995
Wisselings-ALV
Het zittende bestuur zal
afscheid nemen en
haar plaats inruimen
voor acht nieuwe
enthousiastelingen,
o.a. (financieel) jaar-
verslag en beleidsplan
nieuw bestuur

Locatie en tijd worden vermeld
in de nieuwsbrief-oktober

Van het bestuur

Zo, de vakantie zit er weer op. In deze vakantie is veel veranderd bij de BIL, met name onze nieuwe kamer, SB-03. In augustus zijn we verhuisd, zodat we nu bij aanvang van het nieuwe seizoen weer klaar staan met uittreksels, activiteiten en informatie. En wel heel gemakkelijk te bereiken: recht tegenover SC-01!

Eén van de belangrijkste dingen die nu moet gebeuren is de vorming van een nieuw bestuur. Het huidige bestuur wisselt weliswaar pas op 8 november, maar omdat we het van groot belang vinden een nieuw bestuur goed in te werken, willen we dit zo vroeg mogelijk samenstellen. Lijkt het jou leuk het nieuwe BIL-jaar boeken en uittreksels te verkopen? Of wil jij je inzetten voor de financiële positie van onze vereniging door met een goed acquisitiebeleid duizenden guldens binnen te halen? Of heb je interesse voor één van de andere functies, geef je dan hiervoor op bij de BIL-kamer. Schrijf even een briefje en dan nodigen we je uit voor een gesprek.

Een nieuw bestuur is niet het enige wat er gaat veranderen. Er zullen ook nieuwe commissies worden gevormd. Allereerst willen we hier de leden van de huidige commissies hartelijk bedanken voor hun inzet, het was een werkelijk fantastisch lustrumjaar, waarvan de climax nog moet volgen! In de nieuwsbrief zal meer informatie staan over welke commissies er zijn, wil je nu al de mogelijkheden weten, kom dan langs op de BIL-kamer.

Hopelijk heb je een fijne vakantie achter de rug. In ieder geval wensen we jullie het beste toe voor het komende studiejaar en hopen jullie te zien bij het forum-debat op 18 oktober en op het grootse lustrumeindfeest dat 3 november plaatsvindt. ■

GEZOCHT:

Met de bestuurswisseling in zicht zullen er ook dit jaar weer een reeks actieve commissies gevormd worden. Daarvoor zijn nog altijd actieve deelnemers nodig. Ook jij kunt meewerken aan een commissie.

Geef je op voor één of meer van de onderstaande commissies bij de BIL-kamer:

acquisitie, almanak, bestuurskundige berichten,
binnenlandse excursies, buitenlandse excursie,
diëts, fora & symposia en mentoraat

B.I.L.-LUSTRUM EINDFEEST VRIJDAG 3 NOVEMBER

HERMES HOUSE BAND

AANVANG: 21.00 UUR
LOCATIE: LANGE MARE 43 (A.C.L.)

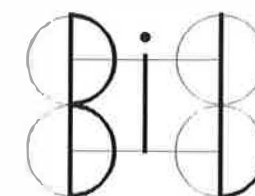
● *Drive-In Discotheek* ●

● *Casino Fortuna* ●

● *De Jägerettes* ●

Kaartverkoop vanaf heden
Prijs B.I.L.-leden f 5,- en niet-leden f 10,-

Elke dag op de B.I.L.-kamer (SB-03) tussen 10.00 - 13.00 uur
Pieter de la Court-gebouw, Wassenaarseweg 52
Tel: 071 - 5273696 en tijdens college-uren



Bestuurskundige Interfacultaire vereniging Leiden

